

Kritička ocena knjige „Ogledala tvrđave“ Aleksandra P. Popovića

Recenzija o zbirci pesama **Ogledala tvrđave**, Aleksandra P. Popovića
(*Energoprojekt InGraf*, Beograd, 2005)

Branka Gajović

POGLED IZA OGLEDALA

„Pravi prijatelji pesništva, oni koji ga najviše vole i najbolje umeju da ocene, znaju kako je umorno, i skoro neprijatno, prvi put čitati nečiju zbirku pesama, onda kada je čovek još ne poznaje, kad još nije načinio svoj izbor, onaj koji mu pri drugom ili trećem čitanju dopušta da, preskačući slabije pesme, ide samo od najboljih najboljima.“

Mnogo je istine u ovim rečima Bogdana Popovića, tvorca i začetnika modernog estetizma u srpskoj literaturi, književnog kritičara koji se u odabiranju dobrih pesama držao tri merila: da pesma mora imati emociju, da mora biti jasna i da mora cela biti lepa.

Autoru ove recenzije, međutim, bilo je veoma teško da se odrekne nekih principa čuvenog estetičara zato što je zbirku pesama pod nazivom **Ogledala tvrđave** mladog Aleksandra P. Popovića (prezimenjaka čuvenog književnog kritičara Bogdana Popovića) morao da tumači sa više realizma i da je posmatra kroz prizmu novih tendencija u književnosti XXI veka, svestan činjenice da svaka epoha ima svoju, autonomnu poeziju.

Sam naslov zbirke **Ogledala tvrđave** upozorava čitaoca da će se susresti s pesmama koje obiluju kondenzovanim i sugestivnim stilskim figurama, da će se rvati sa stihovima u kojima su misli i pojmovi iskazani zavijeno, u slikama, a ne rečima koje bi ih direktno izražavale, i da će se morati mnogo potruditi da bi izraze upotrebljene u prenosnom značenju dobro protumačio. Stoga će jedno od prvih čitaočevih pitanja i biti: Ko bi tu mogao biti tvrđava čije se refleksije ogledaju u opisima doživljaja njegovog unutarnjeg sveta i u odrazima njegovih kontrastnih stanja svesti na uzburkanoj površini stvarnosti? Odgovor leži zaturen negde međ redovima pesama grupisanim u devet neujednačenih celina ove zbirke, koja nas, već na samom početku, uvodi u poeziju punu mračnih tonova.

U uvodnoj pesmi **Poruka**, izrazito rezigniran pesnik upozorava nas da je njegova poezija, gotovo negatorska i nihilistička, plod bezvoljnog ljudskog raspoloženja. Jer, kako protumačiti pesnikovu poruku da *svi smo mi od đubreta samlevenog do praha*, i da smo svi *prožeti strahom* da nas, kao izmet, *ne zgazi / nečija noga/ i obriše nas / o travu*. Na čitaocu ostaje pokušaj da otkrije koji su to *dreseri, stari i novi*, što dovedoše autora **Poruke** na ideju da svoju misao spusti do beznađa. U tome mu može pomoći pesma **Sutra** u kojoj se naziru obrisi odgovora na pitanje zašto su Popovićeve stihovi tako pesimistički i gorki. Ipak, pesmom **Ogovaranje** sam Popović ublažava svoj krajnje depresivni stav, koji se oseća na samom početku zbirke, pozivajući se na svoju *glupost*,

dakle, koketirajući s *ogovaračima*, na vlastitu štetu, hoteći time da opravda proricanje novih stradanja.

Pesme drugog dela, pod nazivom **Tvrđava samoće**, vraćaju nas u ponore izgubljenih duša. Nedoteranim stihom, ali veoma nadahnuo, pesnik dočarava stanje duha ostarelih, osakaćenih i maloletnih ljudi u stegama života. I dok, s jedne strane, oni posrnuli, usled nesreća suludog vremena ili zle kobi, *sede glave, pogleda oborenog / sa maramom posutom / pepelom tuge i sramote /*, te ona *sakata ruka što se smeje / bacajući nam u brk / prašinu izgaženog pločnika*, i *slinavo, balavo, / u ritama, / musavo klinče* traže milostinju nerazgovetnim izgovaranjem reči zahvalnosti za *mrvice osušenog hleba*, ili poturanjem table na kojoj piše: *Bog vam dao / sreću, zdravlje / i pomalo para*, ili pak besomučnim ponavljanjem rečenice: *Daj mi, čiko, dinar, dotle*, s druge strane, oni s naizgled manje briga, *užurbani ljudi*, oni *sa grčem od lica* i oni neodlučni, i sami bespomoćnici, ni ne slute da je život privremeno trajanje na večnoj vrtešci neizvesnosti i promenljive sreće.

U pesmama trećeg dela zbirke **Ogledala tvrđave** Popović ispoljava svoj originalni pesnički talenat. Oslikavanjem predmeta koji bi se mogli naći na kakvoj umetničkoj slici mrtve prirode, on pokazuje novu stvaralačku snagu. Smelom upotrebom neobične forme, izlazeći iz okvira usko shvaćene klasične metrike, u dopadljivom maniru izražavanja, pesnik pokušava da sa malo reči kaže mnogo. A to postiže, između ostalog, i nizom asocijacija u pesmi **Sto**. Za njega je *sto stari, drveni, čudan, s klimavom nogom, na rasklapanje, ishabane površine, za kojim se loče, pevaju pesme, čitaju očenaši, pije za pokoj duše* i tako dalje. Isto tako, proširivanjem značenja već postojećih reči, njihovim uvođenjem u nove spregove s drugim rečima, Popović otkriva nove i dublje osobine predmeta i pojava o kojima peva. Tako *zrno prašine / leti na / neosetljivim strujama vazduha* i *taloži se u sloj sećanja*, ili *jutarnje sunce kroz prozor veselo korača*. I, konačno, svojom metaforičkom percepcijom, naizgled beznačajnim stvarima, poput belog luka, Popović daje značaj velikih simbola.

U delu **Nešto lično**, u kome je svaka misao natopljena teškom emocijom, preko konkretnih slika iz života, pesnik nam iznosi lični emocionalno-misaoni stav prema naslikanim pojavama. S velikom unutrašnjom dramom i snažnim senzibilitetom Popović nanovo iskazuje depresivno raspoloženje. On peva, razboljeno i mračno, o životu bez smisla i bez radosti, o životu u kome je nekada bilo potresnog idealizma a sada je taj život pun crnog očaja i beznađa, sa zadahom smrti. O tome svedoče sledeći stihovi: *prst kraj oroza; mučnina kulja iz dubine; umirim nemir u dubini stomaka, legnem i umrem; da vas gledam iz kovčega; umesto jutarnjeg svetla, polije me mrak; poželim da umrem; smrt i tama, samo tama; gomila se sneg na grobu* i mnogi drugi. U ovako mračnim okvirima Popović tka svoje nadahnute stihove, pune mašte, o teškoj povesti i zlehudoj sudbini svojih junaka.

U petom delu zbirke svoju nabujalu sposobnost opažanja Aleksandar Popović ispoljava osobenim pesničkim izrazom, insistirajući na stihovima bez rime i bez ritmičke

stilizacije svojih emocija. On je kadar da se inspiriše običnim stvarima iz svog gradskog okruženja i da od svakog prizora, koji ugleda a čega se njegova poetska inspiracija dotakne, načini zanimljive stihove. Tako se u pesmi **Ovih dana** Popoviću sivi grad, koji posmatra sa tugom, *kroz velike ubrljane prozore amfiteatra*, čini oronuo i star. Pesnik ga gleda kako *tone lagano u nepovrat mraka i sećanja*, a ipak mu je nedostajao *svojim gužvama, predstavama, svakom stopom* dok je on bio *na nekom putu*, i vratio mu se bogatiji za jedno dragoceno iskustvo – pesnik je s vremenom promenio svoj pogled na stvari, a sivi grad je ostario u njegovim očima, u očima zanesenjaka koji se otreznio od svog mladalačkog pijanstva uprkos *slatkim laganjima* po kafanama, *budžacima, rupama i svuda*. Pesa **Olovni šešir** iz istog niza jeste snažna pesma, u kojoj se najbolje uočava Popovićev jezik pun simbolike i neobičnih, gotovo halucinantnih metafora, ali i nakon nekoliko čitanja, ona ipak ostavlja utisak nejasnosti. Nasuprot njoj stoji pesma **Pred kišu**, zanimljiva i razumljiva priča, ispevana, čini se, u jednom dahu, kao posledica neposrednog nadahnuća.

Naziv šestog dela zbirke navodi čitaoca na pomisao da je konačno stigao do pomalo šašave, pomalo šaljive, pomalo maštarske ali svakako ljubavne poezije. Pesme, međutim, jesu ljubavne, ali je u njima prenaplaćena samo jedna emocija – razočaranost. Gotovo sve pesme iz ovoga niza zvuče turobno, kao i vreme koje ih je iznedrilo. Popovićeva lirika ne nudi toplinu, ni bliskost. Uprkos istini da njegove ljubavne pesme pokazuju veliku stvaralačku snagu i da iz njih zrači njegova pesnička obdarenost, strogom kritičaru se može učiniti da Popović nije uvek liričar tanane pređe, i da savremeno pesničko ruho, u koje oblači svoje stihove, narušava lepotu poniranja u dubine ranjenog srca. Ipak, pravo je reći da je prva pesma u šestom delu zbirke pod naslovom **U tihoj noći**, koja se slobodno može nazvati pravom ljubavnom pesmom u tradicionalnom smislu, pošteđena pesimističkih tonova. U njoj ima i osećajnosti, i čulnosti, i retorskog zamaha. Nežna, umirujuća poruka voljenoj gotovo da opominje čitaoca da se pesnik zaneo i da je konačno otkrio svoje pravo lice, lice čoveka koji ne sumnja u snagu ljubavi. Tako, razotkrivši se previše, pesnik se već u narednoj pesmi **Lepota, strah i smrt** vraća sumornim motivima, kao da se prisetio nekih trauma koje su u njegovoj osetljivoj pesničkoj duši ostavili nedavni ratovi i krvavi prizori smrti. U njoj je mnogo tuge i neveselih senki što lebde nad životom.

Pesma velike sugestivne moći, ali nedovoljno jasnog značenja, **Kraljica divljine**, ostavlja utisak oživljenog snoviđenja. Ona potvrđuje slutnju da se sprema divlja borba strasti, do izginuća. Ona je jedan vapaj zaljubljenog čoveka, poziv nedostižnoj gospodarici njegove sudbine da prihvati ljubavnu igru makar za to on i životom platio. Naime, zatočenik kraljičinih čari, nestrpljiv i ustreptao, odlučno peva: *Postaću makar mrtav konačno kralj*. Iako zlokobna, iskazana s tragičnim akcentima, koja nudi žrtvu i kožu ježi, poruka ipak ne zvuči srceparajuće. Dobro je da za njom sledi **Dom**, jedna lepa pesma kojom Aleksandar Popović otkriva tajnu da zna gde ljubav stanuje. Na sreću, pesnik nastavlja u istom tonu. U pesmi **Između senki** ponovo proviruje njegovo pravo

lice koje uporno skriva – lice čoveka koji zna da voli, koji nežno peva: *Voleću te dok ne dođe kraj! / I posle kad sve umre, / sve tvoje vrline i mane / . Kad nestane svetlost lampe, / kad umire se senke tanane /*. Pesnik poručuje da nežnost ohrabruje čoveka da se obogati ljubavlju i otkrije lepotu života, pa čak i onog posle ovozemaljskog kraja.

Posustao od namere da se od erotske snage vlastite putenosti brani, mladi pesnik dopušta svom junaku da se upusti u igru čula, telesno razdiranje, te pali požar strasti. U pesmi **Večeri** ta vatra požude ga toliko snažno nosi da on namah postaje čak i morbidno agresivan govoreći *grizao bih te noćas i ljubio / rodio bih te, pa zatim ubio/*, a onda opet u narednoj pesmi junak strahuje da će ljubav nestati, te peva: *Ne zovi me tad, / jer sve što tražim: / Ne daj me, ne daj sad!* Ponirući kroz virove srca, od poruka i poziva na ljubav, preko zanosa i strasti do strahova i slutnji, junak se, opustošen ljubavlju, obraća biblijskom biću da mu saopšti da je grehu teško odoleti, bez obzira na kaznu koja sledi. Ispovedivši se Adamu, zatočenik ljubavi ipak ne miruje već, pun erotskog naboja, kreće u osvajanje voljene. A šta biva posle otrežnjenja od sladostrasnog zanosa u kome je ljubav bila samo varka osećaja ili ubeđenja? Odgovor bi mogao ležati u stihovima *Zvao sam je često / kao kad dozivate nešto / a niste sigurni šta /* u pesmi **Znala je**, ili u onim završnim *Bila si tako tužna i hladna. / I da nisi ništa rekla, / znao sam...* u pesmi **Znao sam**.

Pitanja, dakako, ima još. Da li je ljubav opojna iluzija koja čoveka može privremeno očarati, te on peva: *Znaš da vetar / razveje tugu, / kao pahulje bele / s moje usnule duše / čim misli mi odlutaju / tvojom umršenom kosom. /* u pesmi **Z...?** No, ne može se u iluziji živeti dovek. Kada se ona rasprši, predstoji nemilosrdna stvarnost, neizbežna i teška. Da li, kad san se ruši, nastupa grozna java, bolno otrežnjenje umorne duše i *praznih džepova*? Da li stradalnik može skupljati mrvice potrošenih emocija što tonu u nepovrat, i grčevito ih držati *kao davljenik slamku*? Da li je ljubav veliko mučenje za koje neko mora biti kriv? Pesnik konačno donosi presudu u pesmi **Znao sam**: *Mislio sam da si ti kriva. / Možda i jesi. / Nisi. Kriv sam ja.* Naposletku, kao da sve ima prizvuk tragičnosti u životu napuštenog čoveka koji se vraća svom samostalnom biću. Kao da se nad pesmama nadvila senka Popovićeve lične sudbine. Možda utisak vara? Možda je istina između sna i jave?

U sedmom delu zbirke Aleksandar Popović je potpuno potisnuo erotska osećanja. Njegovu pesničku misao zaokuplja traganje za odgovorima na večita pitanja o zagonetkama, tajnama i smislu života. Mori ga misao kako da sebe nađe *u ovoj pustinji očaja* (u pesmi **Tragam**), u haotičnom svetu *gde ima hiljadu bogova / što nude spas*. Željan je istine – da sazna šta mu se dešava u svemiru. Da li da utehu traži u tumananju beskrajnim ravnica... *gde grakne pokoja vrana*, u niskom letu *nad zemljom bez krila*, ili uspenjem do vrhova *do kojih se teško dopre jer oblaci ih kriju*? Konačno, *maleni igrač na kaljavom putu* rešenje nalazi u *odgovoru na sva pitanja*, i sumnjičavog kritičara ostavlja bez reči, kritičara koji prosto ne veruje da tvorcu ove gorke ali iskrene poezije, u kojoj su retka i kratkotrajna radovanja životu, može pasti na um da želi da prihvati uzroke

i sredstva svoje patnje da bi zavoleo svoj život kakav god bio, i da se duhovnim pročišćenjem oslobodi straha od *bučnog rušenja sveta*.

Radost i uživanje su tako krhki i prolazni, a tako potrebni svakom stvoru. Zašto ih se Aleksandar Popović odrekao stavljanjem **Poeme** na sam kraj ove zbirke? Zašto je zbirku završio stihovima o rezignaciji i izgubljenim iluzijama mladog čoveka koji s tugom i prezrenjem, s puno gorčine, posmatra relikvije svoga bunta i uzaludnost svake pobune? Zar je za njega Ljubav *reč koju mrze*? Otkuda mu inspiracija za toliko krilatih reči melanholije, ako ne s ratnih zgarišta i sa praga razorenog života u zemlji gde se *naše klupko odmotava i dalje, / i dalje traje naša drama?*

Zbirka pesama **Ogledala tvrđave** ogledalo je jedne mlade pesničke duše koja obećava. Aleksandar Popović je nesumnjivo veoma obdaren pesnik čije vreme tek predstoji, čiji će nadahnuti stihovi, u savremenoj ortografskoj opremi, naći svoj put do ljubitelja dobre poezije.